

KATTA YOSHLI BEMORLARDA QIZAMIQDAN KEYINGI ASORATLARNING KLINIK XUSUSIYATLARI

*Mirzoyeva Mexriniso Rizoyevna
Boltaboyeva Dilrabo Imomali qizi*

Annotatsiya

Qizamiq (morbilli) yuqori kontagiozlikka ega bo'lgan o'tkir virusli kasallik hisoblanadi. So'nggi yillarda dunyoning ko'plab mamlakatlarida qizamiq bilan kasallanish holatlarining ortishi kuzatilmoqda. Katta yoshdagi bemorlarda qizamiq bolalarga nisbatan og'irroq kechishi hamda turli asoratlar rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Ushbu maqolada katta yoshli bemorlarda qizamiqdan keyingi asoratlarning klinik xususiyatlari, ularning rivojlanish mexanizmlari, diagnostik mezonlari va profilaktikasi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pnevmoniya, bronxit, otit, ensefalit, gepatit va ikkilamchi bakterial infeksiyalar katta yoshli bemorlarda eng ko'p uchraydigan asoratlar hisoblanadi. Asoratlarning rivojlanishi immun tizimning vaqtinchalik susayishi bilan bog'liq bo'lib, bemorlarning hayot sifati va mehnat qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: qizamiq, katta yoshli bemorlar, asoratlar, pnevmoniya, ensefalit, immunitet, klinik kechish, profilaktika.

Kirish

Qizamiq — Paramyxoviridae oilasiga mansub Morbillivirus tomonidan chaqiriladigan o'tkir yuqumli kasallikdir. Kasallik havo-tomchi yo'li orqali yuqadi va eng yuqumli infeksiyalardan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, emlash qamrovining pasayishi natijasida qizamiqning qayta tarqalishi kuzatilmoqda.

Qizamiq asosan bolalar kasalligi sifatida qaralgan bo'lsa-da, so'nggi yillarda katta yoshdagi bemorlar orasida ham uchrash chastotasi ortib bormoqda. Ayniqsa, bolalik davrida emlanmagan yoki immuniteti yetarlicha shakllanmagan shaxslarda kasallik og'ir kechadi. Katta yoshli bemorlarda kasallikning klinik manzarasi yanada yaqqol namoyon bo'lib, asoratlar rivojlanish xavfi yuqori bo'ladi.

Asosiy qism

Qizamiqning klinik kechish xususiyatlari

Qizamiqning inkubatsion davri odatda 8–14 kunni tashkil etadi. Kasallik quyidagi davrlar bilan kechadi:

- inkubatsion davr;
- prodromal davr;
- toshma davri;

- rekonvalessensiya davri.

Prodromal davrda tana haroratining 38–40°C gacha ko'tarilishi, umumiy holsizlik, bosh og'rig'i, yo'tal, burun oqishi va kon'yunktivit kuzatiladi. Kasallikning patognomonik belgisi bo'lgan Filatov–Koplik dog'lari og'iz bo'shlig'i shilliq qavatida aniqlanadi.

Toshma davrida makulopapulyoz toshmalar dastlab yuz va bo'yin sohasida paydo bo'lib, keyinchalik tana va oyoq-qo'llarga tarqaladi. Katta yoshli bemorlarda intoksikatsiya sindromi yaqqol namoyon bo'ladi va uzoq davom etadi.

Qizamiqdan keyingi asoratlarning rivojlanish mexanizmi

Qizamiq virusi organizmda kuchli immunosuppressiv ta'sir ko'rsatadi. Virus T-limfotsitlar va antigen taqdim etuvchi hujayralarning faoliyatini pasaytiradi. Natijada organizmning himoya mexanizmlari zaiflashib, ikkilamchi bakterial va virusli infeksiyalar rivojlanishi uchun qulay sharoit yuzaga keladi.

Immun tizim faoliyatining susayishi ba'zan bir necha hafta yoki oy davom etishi mumkin. Shu sababli rekonvalessensiya davrida ham bemorlar turli asoratlarni rivojlanishi xavfi ostida qoladilar.

Nafas olish tizimi asoratlari

Pnevmoniya

Pnevmoniya katta yoshli bemorlarda qizamiqning eng xavfli va eng ko'p uchraydigan asoratlardan biridir. U virusli yoki bakterial xarakterga ega bo'lishi mumkin.

Klinik belgilar:

- tana haroratining qayta ko'tarilishi;
- kuchli yo'tal;
- hansirash;
- ko'krak qafasida og'riq;
- umumiy ahvolning og'irlashishi.

Rentgenologik tekshiruvlarda o'pka infiltratsiyasi aniqlanadi. Pnevmoniya qizamiq bilan bog'liq o'lim holatlarining asosiy sabablaridan biri hisoblanadi.

Bronxit va laringotraxeit

Qizamiqdan keyin bronxlar va yuqori nafas yo'llari shilliq qavatlarida yallig'lanish jarayoni rivojlanishi mumkin. Bemorlarda quruq yoki nam yo'tal, ovoz bo'g'ilishi va nafas olish qiyinlashishi kuzatiladi.

Nerv tizimi asoratlari

Ensefalit

Qizamiq ensefaliti nisbatan kam uchrasa-da, juda og'ir asorat hisoblanadi. Odatda kasallik boshlanganidan 5–14 kun o'tib rivojlanadi.

Klinik belgilari:

- kuchli bosh og'rig'i;

- hushning buzilishi;
- tutqanoq xurujlari;
- nevrologik simptomlar;
- koma holati.

Ensefalitdan keyin nevrologik nuqsonlar, xotira buzilishi yoki nogironlik rivojlanishi mumkin.

Subakut sklerozlovchi panensefalit

Bu qizamiqning kechki asoratlardan biri bo'lib, infeksiyadan bir necha yil o'tib rivojlanadi. Kasallik markaziy nerv tizimining progressiv degenerativ shikastlanishi bilan kechadi va aksariyat hollarda o'lim bilan yakunlanadi.

Eshitish organlari asoratlari

Otit

O'rta quloqning yallig'lanishi qizamiqdan keyingi keng tarqalgan asoratlardan biridir. Otit quloq og'rig'i, eshitishning pasayishi va tana haroratining ko'tarilishi bilan namoyon bo'ladi. Davolanmagan hollarda eshitish qobiliyatining doimiy buzilishiga olib kelishi mumkin.

Ovqat hazm qilish tizimi asoratlari

Gepatit

Qizamiq fonida jigar faoliyatining buzilishi va gepatit rivojlanishi kuzatilishi mumkin. Bemorlarda:

- jigar kattalashishi;
- o'ng qovurg'a ostida og'riq;
- transaminazalar miqdorining oshishi;
- umumiy holsizlik kuzatiladi.

Ko'pchilik hollarda gepatit qaytuvchan xarakterga ega bo'ladi.

Yurak-qon tomir tizimi asoratlari

Qizamiqdan keyingi davrda miokardit rivojlanishi mumkin. Miokardning yallig'lanishi yurak ritmi buzilishi, taxikardiya, tez charchash va yurak yetishmovchiligi simptomlari bilan namoyon bo'ladi.

Ikkilamchi bakterial infeksiyalar

Immunitetning pasayishi natijasida quyidagi kasalliklar rivojlanishi mumkin:

- sinusit;
- tonsillit;
- bronxopnevmoniya;
- terining yiringli kasalliklari;
- stomatit.

Ushbu asoratlar rekonvalessensiya davrini uzaytiradi hamda antibiotikoterapiya zaruratini yuzaga keltiradi.

Diagnostika

Qizamiqdan keyingi asoratlarni aniqlashda quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

- anamnez yig'ish;
- klinik ko'rik;
- umumiy qon tahlili;
- biokimyoviy tekshiruvlar;
- rentgenografiya;
- kompyuter tomografiyasi;
- serologik tekshiruvlar (IgM va IgG antitanachalari).

Erta diagnostika og'ir asoratlarning oldini olish imkonini beradi.

Profilaktika

Qizamiq va uning asoratlarini oldini olishning eng samarali usuli emlash hisoblanadi. Ikki martalik MMR vaktsinasini qabul qilgan shaxslarda kasallik rivojlanish xavfi keskin kamayadi.

Shuningdek quyidagilar tavsiya etiladi:

- kasallikni erta aniqlash;
- bemorlarni izolyatsiya qilish;
- to'liq davolash kursini o'tkazish;
- rekonvalesensiya davrida tibbiy kuzatuv;
- ratsional ovqatlanish va immunitetni mustahkamlash.

Xulosa

Katta yoshli bemorlarda qizamiq og'ir klinik kechishi va ko'plab asoratlar bilan tavsiflanadi. Pnevmoniya, bronxit, otit, ensefalit, gepatit va ikkilamchi bakterial infeksiyalar eng ko'p uchraydigan asoratlar hisoblanadi. Kasallikning asosiy patogenetik mexanizmlaridan biri virus tomonidan chaqiriladigan immunosuppressiya hisoblanadi. Asoratlarni kamaytirish uchun qizamiqni erta tashxislash, o'z vaqtida davolash va profilaktik emlash tadbirlarini keng qamrovda amalga oshirish zarur. Katta yoshli bemorlarni kasallikdan keyingi davrda dispanser kuzatuviga olish asoratlarni erta aniqlash va ularni samarali davolash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. WHO. Measles Fact Sheet. Geneva: World Health Organization, 2024.
2. Harrison's Principles of Internal Medicine. 22nd Edition. New York: McGraw-Hill Education, 2022.
3. Bennett J.E., Dolin R., Blaser M.J. Mandell, Douglas, and Bennett's Principles and Practice of Infectious Diseases. 10th Edition. Philadelphia, 2024.